

Význam identifikácie výchovných štýlov v sociálnej práci a ich súvislosť s osamelosťou adolescentov

THE IMPORTANCE OF IDENTIFYING EDUCATIONAL STYLES IN SOCIAL WORK AND THEIR CONNECTION WITH THE LONELINESS OF ADOLESCENTS

Soňa Lovašová (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)

Ladislav Lovaš (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)

Nikola Dzimková (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)

ABSTRAKT

Štúdia sa zaoberá významom identifikácie výchovného štýlu pre sociálnych pracovníkov¹. Cieľom je overiť súvislosti medzi identifikovanými výchovnými štýlmi a osamelosťou v cieľovej skupine adolescentov. Autori vychádzajú z troch premís: adolescenti ako cieľová skupina sociálnej práce; osamelosť ako rizikový fenomén, ktorý predikuje u adolescentov výskyt iných negatívnych javov; výchovný štýl ako proces interakcie a komunikácie medzi rodičom a dieťaťom, ktorý môže vystupovať ako prediktor/protektor pri miere osamelosti. Kvantitatívny dizajn výskumu prostredníctvom metodiky UCLA, autorského dotazníka pre zistenie výchovného štýlu, typológie rodiny a subjektívneho hodnotenia vzťahu s rodičmi na vzorke 157 stredoškôľakov. Potvrdil sa pozitívny vzťah medzi autoritárskym výchovným štýlom a mierou osamelosti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

výchovné štýly, rodina, osamelosť, adolescencia, výskum

ABSTRACT

The studies deal with the importance of identifying the parenting style for social workers. The aim is to verify the connection between the identified parenting styles and the loneliness in the targeted group of adolescents. The authors derive from three premises: adolescents — targeted group of social work; loneliness — risk phenomenon, like occurrence of other negative phenomena in lives of adolescents; parenting style — process of interaction and communication parent-child — as a predictor/protektor in the extent of loneliness. Quantitative design of research using the UCLA methodology, author's questionnaire of the parenting style, family typology and subjective evaluation of the relationship with parents, sample of 157 high school students. The positive relationships between the authoritarian educational style and the loneliness have been confirmed.

KEYWORDS

parenting styles, family, loneliness, adolescence, research

---

* Príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0754/21 s názvom „Push-pull“ sociálne faktory súvisiace s mierou radikalizácie adolescentov v kontexte sociálnej práce.

1 Autori si uvedomujú dôležitosť rozlišovania rodu, avšak v texte kvôli jeho lepšej čitateľnosti a zrozumiteľnosti používajú mužský rod, pod ktorý zahŕňajú oba rody.

ÚVOD

Otázkou prečo sa rodičia správajú voči svojim deťom určitým spôsobom sa zaoberajú viaceré vedné disciplíny. Pre sociálnu prácu je odpoveď na túto otázku dôležitá z pohľadu služieb, poskytovaných za účelom nápravy rodičovských problémov alebo pomoci a podpory detí a mládeže (Belsky, Conger, Capaldi 2009).

Mnohí autori považujú rodinné vzťahy (Mydlíková 2018), výchovné/rodičovské štýly (Woodcock 2003), rodinné interakcie, spôsoby výchovy a rodinné fungovanie (Kvašňáková 2016) za jeden zo základných postupov pri práci s rodinou v rámci jej posudzovania.

Vychádzajúc zo systémového prístupu k rodine a transgeneračnej analýzy vzorcov správania (Bowen 1978; Todorovič, Matejevič 2014) predpokladáme, že výchovný štýl je ovplyvnený primárnymi rodinnými systémami zakladajúceho páru. Existenciou prenosu výchovných štýlov sa zaberajú viaceré štúdie (Egeland, Jacobvitz, Sroufe 1988; Roskam 2013), ktoré naznačujú, že existuje určitá kontinuita v spôsobe výchovy naprieč generáciami. Spočíva ako v prenose „láskavých“ rodičovských štýlov, tak v transmisii nevhodného rodičovského správania, pričom najvyšší prenos bol zaznamenaný v extrémnych prípadoch spôsobov výchovy (Yaffe 2017). Táto kontinuita však nie je nezvratná. Autori Egeland, Jacobvitz a Papatola (1987) zistili, že týrané deti, ktoré počas života prežili podporujúci a blízky vzťah, nezneužívali svoje vlastné deti. Quinton a Rutter (1984) konštatovali, že naplňajúci a podporujúci romantický vzťah alebo vhodná terapia môžu predstavovať ochranný faktor. Spôsobmi ako regulovať výchovné štýly terapeutickými stratégiami volenými v zmysle empirických zistení sa zaoberali Taylor a Biglan (1998).

Na základe týchto zistení dedukujeme, že je možné rodičov naučiť aplikovať vhodný spôsob výchovného štýlu. Programy podpory a rozvoja rodičovských spôsobilostí (Hovanová 2021) poukazujú na možnosť práce s rodičmi, konkrétne relevantné aktivity ponúka aj Mikulková (2015).

Kvalita rodičovskej výchovy sa spája s rôznymi dôsledkami pre dieťa. Tie môžu byť pozitívne: psychosociálny vývoj, emocionálna stabilita, prospech v škole, aj negatívne: adjustácia, rizikové správanie, radikalizácia, osamelosť či problémy s duševným zdravím (Majumder 2016; Montoya-Castilla, Prado-Gascó, Villanueva-Badenes et al. 2016; Pinquart 2017).

V článku skúmame aký výchovný štýl je preferovaný u stredoškolákov na vybraných stredných školách v Spišskej Novej Vsi a akú mieru osamelosti prežívajú. Cieľom je overiť nakoľko súvisí výchovný štýl s mierou prežívanej osamelosti v skúmanej skupine, pričom autori predpokladajú vyššiu mieru prežívanej osamelosti u adolescentov z rodín, kde sa uplatňuje autoritársky alebo zanedbávajúci výchovný štýl (Lim, Smith 2008; Rafiee, Chehrei 2016).

ADOLESCENCIA V KONTEXTE RODINNÉHO PROSTREDIA

Obdobie adolescencie je obdobím veľkých zmien v živote človeka. Jedinec hľadá samého seba a postupne sa formuje jeho spôsob správania sa a prežívania. Na tieto zmeny vplýva množstvo faktorov (Wilde, Swartz 2012). Jedným z týchto faktorov je rodina.

Stroebea a kol. (1996, in Gallová, Balážová 2015) uvádza, že prežívanie emocionálnej osamelosti súvisí s rodinným prostredím, vzťahmi jedincov s rodičmi v rannom detstve, a taktiež s úrovňou sociálnej opory. Na základe vzťahu s rodičmi sa jedinec v detstve učí komunikovať a porozumieť iným ľuďom, riešiť konflikty, či vychádzať s inými. Dieťa sa od svojich rodičov učí schopnosti vcítiť sa do pocitov iných. Štúdie ukazujú, že deti, ktoré majú chápaných a empatických rodičov, viac inklinujú k vytváraniu si sociálnych vzťahov, iniciujú sociálne vzťahy, či sú viac obľúbené v kolektíve, čo môže redukovať prežívanie osamelosti. Na druhej strane negatívne rodičovské správanie ako tvrdá disciplína, nedostatok empatie či zanedbávanie dieťaťa znižuje sociálne kompetencie a zvyšuje prežívanie nepríjemných pocitov v interakcii s inými ľuďmi, čo prispieva k nárastu sociálnej osamelosti. (Rapetti, Taylor, Seeman 2005, in Gallová, Balážová 2015)

Vzťah s rodičmi je ovplyvnený rôznymi faktormi. Ako významný sa ukazuje výchovný štýl. Tzv. „láskavé“ (warmth) výchovné štýly pozitívne súvisia s pozitívnym vzťahom k rodičom, čo skúmali rôzne štúdie. Dôležitá je vyváženosť miery lásky a miery kontroly, pričom so stúpajúcim vekom je vzťah tým pozitívnejšie vnímaný, čím je nižšia miera kontroly (Popov, Ilesanmi 2015; Bi, Yang, Li et al. 2018). Steele a McKinney (2018) dokonca tvrdia, že spôsob výchovy a miera lásky a podpory, ktorú deti a mladí ľudia dostávajú od rodičov ich ovplyvňuje aj počas dospelosti.

VÝCHOVNÉ ŠTÝLY

Jednou z najvýznamnejších predstaviteľiek teórie rodičovských štýlov je americká psychologička Diana Baumrind. Hoci v odbornej literatúre v súčasnosti existuje niekoľko kategorizácií rodičovských výchovných štýlov, najčastejšie je uvádzané členenie autori Baumrind (1966), ktoré využívajú aj mnohé súčasné štúdie (Manniová 2007; Hedstrom 2016; Tanvir, Bukhari, Fayyaz 2016). Na svojej teórii pracovala niekoľko desaťročí a zaoberala sa cieľovou skupinou detí a adolescentov:

- autoritársky štýl výchovy — už z názvu vyplýva, že tento štýl sa dá charakterizovať ako striktný štýl výchovy, ktorý je sprevádzaný príkazmi a zákazmi. Ide o snahu rodičov „presadiť si svoje“ bez vzájomnej komunikácie a prísneho určenia pravidiel, nárokov na dieťa či vyžadovanie poslušnosti. Autoritárski rodičia v prípade porušenia stanovených pravidiel využívajú tresty. Na druhej strane, ak dieťa pravidlá dodržiava, tak rodič vyjadruje lásku a prijatie. Najčastejšie sa tento štýl výchovy vyskytuje v tradičnej rodine. Autoritársky štýl výchovy obmedzuje autonómiu jedinca, čo môže mať za následok aj narušenie vzťahu medzi rodičom a dieťaťom najmä v období adolescence. Tento typ výchovy môže u dieťaťa podnecovať sociálnu izoláciu a stratu spontánneho správania. U dievčat sa to obvykle prejavuje závislosťou a stratou snahy podať dobrý výkon a u chlapcov to môže spôsobovať agresívne správanie v rovesníckych vzťahoch;
- autoritatívny štýl — býva označovaný aj ako demokratický výchovný štýl. Tak ako autoritárski rodičia, tak aj autoritatívni rodičia stanovujú pravidlá, podľa ktorých sa ich deti majú riadiť. Na druhej strane pri tomto type výchovy sa rodičia snažia komunikovať a reagovať na svoje dieťa a sú ochotní si ich vypočuť.

Títo rodičia zdôrazňujú skôr pozitívne posilňovanie ako trestanie, zapájajú svoje deti do vytvárania pravidiel a možných dôsledkov, či vysvetľujú dieťaťu dôvody stanovených pravidiel. Ide o akceptujúci a podporujúci prístup rodičov s jasne stanovenými pravidlami a očakávaniami. V období adolescencie práve tento štýl najviac prispieva k duševnému zdraviu jedincov, tvorbe priaznivých vzťahov ale taktiež pomáha rozvíjať úroveň sebadôvery a sebaúcty. U jedinca môže podporovať aj vytvorenie schopnosti zvládať problémy rôzneho charakteru a zároveň môže rozvíjať u jedincov pozitívny sebaobraz. Tento štýl buduje u detí rozumný postoj k životu primerane veku. Charakterizujú ho pojmy ako starostlivosť, záujem či rešpektovanie citov dieťaťa zo strany rodičov, môže byť označovaný aj ako demokratický štýl;

- liberálny štýl — označovaný aj ako voľný štýl výchovy, ktorý sa vyznačuje voľnosťou a rovnocnosťou. Liberálni rodičia sú milujúci a vnímaví ale nestanovujú striktné pravidlá, ktoré má dieťa dodržiavať. Z pohľadu detí sú vnímaní skôr ako priatelia než rodičia. Rodič pristupuje ku dieťaťu skôr kladne, priateľne a bez trestu.

Uvedené tri výchovné štýly neskôr Baumrind (1971; 1991) rozšírila o štvrtý výchovný štýl, tzv. zanedbávajúci výchovný štýl. Hoeve, Dubas a Eichelsheim (2009) v ňom ako charakteristický znak opisujú rodičov prejavujúcich nízku podporu a nízku kontrolu nad svojimi deťmi. Manniová (2007) vymedzuje tento štýl prostredníctvom nezájmu rodičov o svoje dieťa, zaneprázdnenosťou svojimi aktivitami, nezúčastnením sa na živote dieťaťa, či slabým záujmom o názory dieťaťa.

Baumrind (1971; 1991) vychádza pri svojom rozdelení z dvoch hlavných faktorov, ktoré ovplyvňujú výchovu: láska v zmysle kvalitných podporných vzťahov a kontrola. Aj mnohé súčasné vedecké štúdie argumentujú výchovné štýly (vychádzajú z Baumrindovej typológie) prostredníctvom miery lásky („warmth“) a kontroly v zmysle dohľadu, dozoru, prísnosti („strictness“). Vo výskumných štúdiách po roku 2000 sa často používajú pojmy „láskavé“ a „tvrdé“ alebo „prísne“ rodičovské štýly („warm“ vs. „harsh“ parenting). Je to v dôsledku vnímania výchovných štýlov na dvoch kontinuuach: náklonnosť vs kontrola v autoritárskom a liberálnom štýle; rodičovské „teplé“ a rodičovská kontrola v autoritatívnom/demokratickom štýle (Montoya-Castilla, Prado-Gascó, Villanueva-Badenes et al. 2016; Pinguart 2017).

Vhodná miera lásky (tepla) a kontroly (tvrdosti) sa preukazuje v autoritatívnom (demokratickom) výchovnom štýle a v liberálnom výchovnom štýle. Pri využívaní týchto spôsobov výchovy sú dieťaťu/mladému človeku vhodným spôsobom uspokojované sociálno-psychologické potreby ako potreba lásky, bezpečia, či uznania. Pri nedostatočnom uspokojení týchto potrieb môže dochádzať k negatívnym javom, ktoré ovplyvňujú mieru osamelosti u adolescentov, alebo ju priamo zapríčiňujú (Koolhaas, de Boer, Buwalda et al. 2017). Spomenuté teplé štýly pozitívne korelujú s mierou pohody (well-being) a akademickým úspechom u adolescentov a negatívne korelujú s antisociálnym správaním, delikvenciou či depresiami, ktoré spolu s úzkosťou preukázateľne súvisia s osamelosťou (Weeks, Michela, Peplau et al. 1980; Ebesutani, Fierstein, Viana et al. 2015; Barros, Lima, Malta et al. 2020).

OSAMELOSŤ

Otázka, ktorá zaujala mnohých autorov, súvisela so základnou charakteristikou osamelosti. Snaha nájsť na túto otázku jednoznačnú odpoveď mala za následok to, že množstvo autorov vníma a charakterizuje osamelosť odlišne. Žiaková (2008) uvádza, že vo všeobecnosti sa dá osamelosť chápať ako negatívna skúsenosť jedinca, ktorá vzniká ako dôsledok vzťahov, ktoré nie sú pre človeka kvalitatívne alebo kvantitatívne postačujúce a uspokojujúce. Problematikou osamelosti sa zaoberali aj autori Peplau a Perlman (1982, in Výrost, Slaměník 2001), ktorí sa ju snažili vysvetliť na základe troch nasledujúcich znakov:

- osamelosť ako subjektívna skúsenosť,
- osamelosť ako výsledok vnímania neuspokojenia v medziľudských vzťahoch,
- negatívny náboj.

Výrost a Slaměník (2001) vymedzujú osamelosť ako určitú premennú osobnosti, ktorú je možné chápať ako stav alebo črtu. Osamelosť ako stav charakterizujú ako skúsenosť, ktorá ma svoje časové vymedzenie a je spojená so životnými zmenami u jedinca. Na druhej strane osamelosť ako črtu definujú ako vzorec prežívania, ktorý je viac menej stabilný.

Caccioppo a Patrick (2008, in Žitniaková Gurgová 2013) hovoria o troch základných faktoroch pri prežívaní osamelosti:

- schopnosť človeka regulovať svoje emócie, ktoré súvisia s prežívaním osamelosti, pričom pri narastajúcej osamelosti je človek viac zraniteľný k stresorom a zhoršuje sa jeho schopnosť regenerovať,
- stupeň zraniteľnosti súvisiaci so sociálnou izolovanosťou,
- očakávania človeka od iných ľudí, zdôvodňovanie konania a mentálne reprezentácie.

Na základe spomínaných definícií je možné konštatovať, že jedinec, ktorý je osamelý, je primárne nešťastný.

Tylová, Kuželová a Ptáček (2014) osamelosť vnímajú aj ako rizikový fenomén, ktorý negatívne pôsobí ako na emocionálnu, tak aj na fyzickú stránku človeka. Osamelosť v sebe zahŕňa aj prežívanie iných pocitov, akými sú pocity úzkosti, strachu či depresie. Človek prežívajúci osamelosť sa cíti byť ohrozený, čo spôsobuje vznik stresovej reakcie. Vznik stresovej reakcie má za následok nárast hladiny stresového hormónu kortizolu. Zvýšenie stresového hormónu u človeka spôsobuje zmeny metabolizmu a výsledkom je porucha spracovania dôležitých látok v tele, zvýšenie cholesterolu, obezita, srdcovo-cievne ochorenia až infarkt či mozgové príhody (The Beastess 2016). Okrem popísaných fyzických dôsledkov sa osamelosť spája s výskytom rôznych negatívnych javov ako rizikové správanie či radikalizácia adolescentov (Šiňanská, Tóthová, Žiaková 2018).

PROJEKT A REALIZÁCIA VÝSKUMU

Výskum bol realizovaný formou kvantitatívneho výskumného dizajnu. Pre realizáciu výskumu bola zvolená batéria dotazníkov:

Prežívanie osamelosti u adolescentov bolo zisťované prostredníctvom dotazníka UCLA — škála osamelosti (University of California Los Angeles Loneliness Scale). Autorom dotazníka je Russell (1994). Ide o 20 položkovú metodiku, v rámci ktorej môžu respondenti odpovedať na štvorbodovej Lickertovej škále prostredníctvom možností: 1 — nikdy, 2 — zriedka, 3 — niekedy a 4 — vždy. Dotazník UCLA bol v roku 2019 overovaný v rámci riešenia VEGA projektu na reprezentatívnej výskumnej vzorke 303 stredoškôľakov a stredoškôľáčok v Prešovskom a Košickom samosprávnom kraji. V rámci overovania boli zistené hodnoty: priemerné skóre 2,06; $\alpha = 0,877$; $SD = 0,47$. Pre porovnanie v tomto autorskom výskume boli dosiahnuté hodnoty: priemerné skóre 2,15; $\alpha = 0,877$; $SD = 0,48$.

Druhá časť dotazníka bola zameraná na oblasť výchovných štýlov. Položky v dotazníku boli vytvorené podľa jednotlivých typov výchovných štýlov na základe pôvodnej typológie od autori Baumrind (1971), ktorá vymedzuje štyri základné rodičovské štýly: autoritársky, autoritatívny, liberálny a zanedbávajúci výchovný štýl. Pre každý výchovný štýl bolo pôvodne v súlade s popismi jednotlivých štýlov vytvorených 5 otázok, na ktoré mohli respondenti odpovedať na štvorbodovej škále s možnosťami: 1 — vôbec nesúhlasím, 2 — nesúhlasím, 3 — súhlasím, 4 — úplne súhlasím. Dotazník mal 4 subškály. Na základe Cronbachovej alfy, ktorá sa pohybovala v jednotlivých subškálach v rozpätí hodnôt 0,637–0,711 boli dve otázky vylúčené (za kritickú hodnotu bola považovaná hranica $\alpha = 0,600$):

- autoritársky výchovný štýl, $\alpha = 0,711$, napr. otázky: „moji rodičia odo mňa očakávajú príliš veľa“, „moji rodičia majú potrebu kontrolovať všetko čo robím“;
- autoritatívny výchovný štýl, $\alpha = 0,698$, „moji rodičia sú ochotní vypočuť si môj názor“, „moji rodičia stanovujú pravidlá, ktoré mi následne odôvodnia“;
- liberálny výchovný štýl, $\alpha = 0,637$, „rodičov vnímam ako priateľov“, „rodičia ma berú ako rovnocenného“;
- zanedbávajúci štýl, $\alpha = 0,685$, otázky boli prepólované: „moji rodičia majú na mňa čas“, „mojich rodičov zaujíma ako trávim svoj voľný čas“.

VÝSKUMNÁ VZORKA

Výskumnú vzorku tvorilo 163 stredoškôľakov zo Strednej odbornej školy a Gymnázia v okresnom meste v Košickom samosprávnom kraji. Vekové zastúpenie respondentov bolo od 15 až 19 rokov. Výskumu sa zúčastnilo 101 žien a 62 mužov. Výber výskumnej vzorky bol príležitostný, nenáhodný, kritériom výberu bol vek v rozmedzí 15–19 rokov.

Zameranie štúdia	ženy	muži	Σ	Vekové zastúpenie				
				15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov	19 rokov
Obchodná akadémia	51	22	73	(n) 43	(n) 67	(n) 31	(n) 13	(n) 9
Gymnázium	50	40	90					
Σ	101	62	163					

TABUĽKA 1: Rozdelenie výskumnej vzorky podľa zamerania štúdia, rodu a veku
Zdroj: autori

VÝSLEDKY

Spracované výskumné výsledky sú rozdelené do dvoch častí. Prvá časť predstavuje prehľad o výskumných dátach, ktoré boli zistené. Na vytvorenie prehľadu o výskumných dátach bola využitá deskriptívna štatistika.

V druhej časti výskumu bola na základe testu normality dát zvolená neparametrická štatistika — Spearmanov korelačný koeficient a Mann-Whitneyho U test. Boli overované súvislosti medzi prežívaním osamelosti a výchovnými štýlmi v rodine.

PRÍEMERNÉ SKÓRE PREŽÍVANEJ OSAMELOSTI

V tejto časti bola skúmaná oblasť prežívania osamelosti u adolescentov. Na základe získaného skóre prežívania osamelosti bol určený medián 2,1 (škála 1–4). Respondenti, ktorí získali skóre vyššie ako 2,1 boli hodnotení ako tí, ktorí preukazovali mierne vyššiu mieru osamelosti, avšak na základe stanoveného mediánu nie je možné tvrdiť, že adolescenti sa vo všeobecnosti cítia osamelí. Z údajov v tabuľke číslo 2 je vidieť, že mierne vyššie skóre osamelosti dosahovalo 47, 85 % respondentov, čo predstavovalo 78 respondentov a na druhej strane počet respondentov, ktorí vykazovali nižšiu mieru prežívania osamelosti bolo 52, 14 % čo tvorilo 85 respondentov. Tieto výsledky naznačujú mieru osamelosti, ktorá je považovaná za primeranú v tomto veku a dosahuje hodnoty podobné iným štúdiám, ktoré sa javia ako prirodzený rozptyl v tomto vekovom období (Lichner 2018; Cívítcí, Cívítcí, Fíyakali 2009).

		N	%
Prežívanie osamelosti	Vyššie skóre	78	47, 85 %
	Nižšie skóre	85	52,14 %
	Σ	163	100 %

TABUĽKA 2: Deskripcia priemerného skóre prežívania osamelosti
Zdroj: autori

V ďalšej časti bola pozornosť zameraná na zisťovanie vnímaných výchovných štýlov v rodine adolescenta. Jednotlivé výchovné štýly boli rozdelené do štyroch typov. Respondenti mohli odpovedať na škále, kde 1 znamenala vôbec nesúhlasím, 2 — nesúhlasím, 3 — súhlasím a 4 — úplne súhlasím.

Na základe skóre, ktoré dosahovali jednotliví respondenti, bola stanovená hodnota mediánu pri každom výchovnom štýle. Ak sa jednotlivé štýly zoradia od najviac vyskytujúceho sa výchovného štýlu až po najmenej sa vyskytujúci, na prvom mieste je autoritatívny výchovný štýl, na druhom liberálny výchovný štýl, čo môžeme hodnotiť pozitívne, pretože v odbornej literatúre patria tieto výchovne štýly k priaznivo pôsobiacim výchovným štýlom v období adolescencie. Na druhej strane najmenej vyskytujúci sa výchovný štýl je autoritársky a zanedbávajúci výchovný štýl.

Med.	Autoritársky VŠ		Autoritatívny VŠ		Liberálny VŠ		Zanedbávajúci VŠ	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Med.	1,8		2,2		2,6		1,8	
Vyššie skóre	71	43,55	104	63,8	90	55,21	78	47,85
Nižšie skóre	92	56,44	59	36,19	73	44,78	85	52,14
Σ	163	100	163	100	163	100	163	100

TABUĽKA 3: Deskripcia priemerného skóre jednotlivých výchovných štýlov

Zdroj: autori

ŠTATISTICKÉ ANALÝZY

V rámci korelačnej časti výskumu sme sa zamerali na súvislosť medzi osamelosťou a výchovnými štýlmi.

SÚVISLOSTI MEDZI OSAMELOSŤOU A VÝCHOVNÝMI ŠTÝLMI

Spearman koef.	Autoritársky VŠ	Autoritatívny VŠ	Liberálny VŠ	Zanedbávajúci VŠ
Prežívanie osamelosti	r 0,397**	r -0,350**	r -0,207**	r 0,390**
	p(α) 0,000	p(α) 0,000	p(α) 0,008	p(α) 0,000

TABUĽKA 4: Prežívanie osamelosti a výchovné štýly

Zdroj: autori

Medzi prežívaním osamelosti a autoritárskym výchovným štýlom sa potvrdila štatisticky významná súvislosť. Ide o pozitívne stredne silný vzťah, čo znamená, že čím sa adolescenti cítili viac osamelí, tým sa u nich viac vyskytoval autoritársky výchovný štýl.

Medzi prežívaním osamelosti u adolescentov a autoritatívnym výchovným štýlom bol zistený negatívny stredne silný vzťah. Čím sa jedinci cítili menej osamelí, tým sa u nich viac prejavoval autoritatívny výchovný štýl. Keďže korelačný výskum neurčuje smer vzťahu, môže ísť aj o opačný vzťah, teda, čím sa adolescenti cítili viac osamelí, tým sa u nich menej vyskytoval autoritársky výchovný štýl.

Potvrdila sa aj štatisticky významná súvislosť medzi prežívaním osamelosti u adolescentov a liberálnym výchovným štýlom. Ide o negatívne slabý vzťah, čo predsta-

vuje to, že čím sa adolescenti cítili menej osamelí, tým sa u nich viac prejavoval liberálny výchovný štýl alebo môže ísť o opačný vzťah, čím sa adolescenti cítili viac osamelí, tým sa u nich menej vyskytoval liberálny výchovný štýl.

Aj pri zanedbávaní výchovného štýlu sa potvrdila štatisticky významná súvislosť. Ide o pozitívne stredne silný vzťah, čo môžeme chápať tak, že čím sa respondenti cítili viac osamelí, tým sa u nich viac vyskytoval zanedbávajúci výchovný štýl.

Tieto výsledky podporujú teórie o „láskavých“ a „prísnych“ výchovných štýloch (Baumrind 1971; Garcia, Fuentes, Gracia 2020), ktoré stavajú na tom, že primerané uspokojovanie sociálno-psychologických potrieb pozitívne ovplyvňuje výskyt niektorých negatívnych javov. Teda rodičia, ktorí dokážu v spôsobe výchovy prejavovať primeranú podporu a lásku, ale zároveň určitú mieru kontroly, sú schopní vytvoriť pre adolescenta také prostredie, v ktorom prežíva nižšiu mieru osamelosti. Pritom v autoritatívnom výchovnom štýle sa ukazuje táto súvislosť ako najsilnejšia — to znamená, že miera kontroly zohráva význam.

DISKUSIA A ZÁVER

Realizovaný výskum priniesol zaujímavé zistenia, v rámci ktorých sa potvrdila existencia vzťahov medzi prežívaním osamelosti a jednotlivými výchovnými štýlmi. Štatisticky významné zistenia sa potvrdili aj v prípade hľadania rozdielov z hľadiska úplnosti rodiny.

Hedstrom (2016) sa zaoberala skúmaním rodičovských výchovných štýlov a ich vplyvom na vzorce správania detí. Tento výskum sa realizoval vo Švédsku s výskumnou vzorkou 1500 študentov zo stredných škôl. V štúdií sa zaoberali konkrétnym autoritárskym, autoritatívnym a liberálnym výchovným štýlom od autori Baumrind (1966) a skúmaním súvislostí s depresívnym správaním, prežívaním osamelosti, sebahodnotením, agresívnym správaním a delikvenciou. Výsledky poukazujú na to, že existujú štatisticky významné súvislosti medzi prežívaním osamelosti u študentov a výchovnými štýlmi v rodine. Medzi autoritárskym výchovným štýlom a prežívaním osamelosti sa potvrdila štatisticky významná súvislosť s pozitívne stredne silným vzťahom ($r = 0,36$), tak ako v autorskom výskumne, kde sa taktiež potvrdil pozitívne stredne silný vzťah. Pri zisťovaní súvislosti medzi prežívaním osamelosti a liberálnym výchovným štýlom sa vo výskume taktiež potvrdila štatisticky významná súvislosť s negatívne slabým vzťahom ($r = 0,12$) rovnako ako v autorskom výskume. Aj výsledky tretieho výchovného štýlu sa zhodujú, kde sa potvrdila súvislosť medzi prežívaním osamelosti a autoritatívnym výchovným štýlom s negatívne stredne silným vzťahom ($r = 0,40$).

K osamelosti dochádza pri nedostatku kvalitných a pozitívne vnímaných sociálnych vzťahov. Preto je nižšia miera osamelosti v rodinách, kde je miera sociálnej opory dostatočne silná a atmosféra v rodine je podporná, logickým priamym dôsledkom.

Vo výskume sa potvrdilo, že autoritatívny výchovný štýl dosahuje štatisticky silnejšiu negatívnu súvislosť s mierou prežívanej osamelosti, než liberálny výchovný štýl. Chao (2001) naznačuje, že hoci sociálna opora, konštruktívne riešenie konfliktov a láska sú dôležité súčasti rodinného systému, nastavenie hraníc, pravidiel a prime-

ranej miery kontroly sú nemenej významné. Zmysel preferencie autoritatívneho výchovného štýlu sa potvrdil aj v štúdiu autorov Aziz a Ali (2020), ktorí preukázali jeho súvislosť so schopnosťou vytvárať dobré vzťahy s rovesníkmi u mladých dospelých, čo je významné pre elimináciu prežívania osamelosti.

Postupy a správanie rodičov pri výchove sú dôležitými faktormi, ktoré súvisia s osamelosťou detí. Dobrá rodinná atmosféra, primeraná miera lásky a kontroly môžu ovplyvniť schopnosť dieťaťa nadväzovať kontakty, nájsť si svoje miesto v spoločnosti a odpútať sa od rodiny. Preto je dôležité podporovať rodičov v aktívnom rodičovstve, k nastavovaniu pravidiel v rodine, vytváraniu dôvernej a bezpečnej atmosféry (Bullock, 1993).

Nazeranie na spôsob výchovy v kontexte „láskavých“ a „prísnych“ výchovných štýlov je vhodné pre prípravu a realizáciu konkrétnych aktivít s rodičmi a rodinou. Podmienkou nie je predstavenie jednotlivých výchovných štýlov, ale zdôraznenie významu pravidiel a podpory a nastavenie vhodných hraníc a aktivít v rodine. Tieto aktivity sú vhodné v rámci prevencie osamelosti u detí a mladých ľudí, aj ako spôsob intervencie.

Obdobie adolescencie je náročné ako pre adolescenta, tak pre jeho rodičov. Niektoré výskumy (Bi, Yang, Li et al. 2018) ukazujú, že trend zvyšujúcej sa sociálnej opory a klesajúcej kontroly súvisiaci s vekom adolescenta, by mohol byť vhodnou voľbou pre zlepšenie klímy a vzťahov v rodine. Pre pochopenie tohto nastavenia a jeho realizáciu ponúka konkrétne metódy pre prácu s rodinou Mikulková (2015) v publikácii *Hlavu vzhůru rodiče!* Aktivity sú zamerané na prácu s rodičmi a priamo im ukazujú dôsledky ich konania na dieťa a prežívanie dieťaťa (napr. aktivita „stoličky“).

V rámci dlhodobej a systematickej práce s rodičmi je možné realizovať programy podpory a rozvoja rodičovských spôsobilostí. Kladú dôraz na rozvoj schopnosti rodiča porozumieť, čo dieťa potrebuje a ako tieto potreby primerane uspokojiť. Program môže mať preventívny aj intervenčný charakter a jednou z metód, ktoré sa v ňom používajú je výchovné poradenstvo (Hovanová 2021). Hoci jeho cieľom nie je primárne eliminácia osamelosti, osamelosť často sprevádza práve deti a mladých ľudí, ktorí žijú v rodinách s nevhodným sociálnym prostredím.

V súvislosti so zisteniami sa otvárajú aj ďalšie zaujímavé otázky. **Sprístupnenie informácií** o význame toho ako pristupovať k dieťaťu vhodným spôsobom; prijateľným a zábavným spôsobom ukázať rodičom, aké môžu byť dôsledky nevhodného prístupu vo výchove, ako k dieťaťu pristupovať a ako svoje správanie prispôbovať veku dieťaťa. Využívanie informačno-komunikačných technológií a ďalších možností v online priestore sa stane v modernej sociálnej práci nevyhnutnosťou. Pre mladých rodičov by možno bola zaujímavá aplikácia, ktorá by im navrhovala konkrétne aktivity, ktoré s dieťaťom môžu realizovať v závislosti od jeho veku, ukázala im spôsoby nastavovania pravidiel, či riešenia konfliktných situácií a mohla by ich sprevádzať výchovou.

Môže dieťa/adolescent **ovplyvniť výchovný štýl** svojich rodičov? V poradenskej praxi sa ako vhodný spôsob práce javí posilňovanie sociálnej opory a následne zvyšovanie kvality vzťahov v rodine ako spôsob, ktorým mladý človek môže aktívne riešiť svoju situáciu.

Každý človek je súčasťou sociálneho prostredia, ktorým je aj rodina. Rodina môže byť prostredím, ktoré je zdrojom podpory a poskytovania pomoci, ale aj zdrojom

negatívnych javov, ktorým môže byť aj prežívanie osamelosti. Poznaním skúmaných javov sa otvárajú sociálnym pracovníkom nové možnosti práce s rodinou, aj s mladými ľuďmi.

POUŽITÉ ZDROJE

- Barros, M. B. De A., Lima, M. G., Malta, D. C. et al. 2020. Relato de tristeza/depressão, nervosismo/ansiedade e problemas de sono na população adulta brasileira durante a pandemia de COVID-19. *Epidemiologia e Serviços de Saúde*. [online]. (29)4, 1-11. [2022-06-12].
Dostupné na: <https://doi.org/10.1590/S1679-49742020000400018>
- Baumrind, D. 1971. Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*. [online]. 4(1), 1-103. [2022-05-25]. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1037/h0030372>
- Baumrind, D. 1991. Effective parenting during the early adolescent transition. In Cowan, P. A., Hetherington, E. M. *Advances in family research series. Family transitions*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 111-163.
- Baumrind, D. 1966. Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*. [online]. 37(4), 887-907. [2022-05-25]. Dostupné na: <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Belsky, J., Conger, R., Capaldi, D., M. 2009. The Intergenerational Transmission of Parenting: Introduction to the Special Section. *Developmental Psychology*. [online]. 45(5), 1201-1204. [2022-08-20]. Dostupné na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19702385/>
- Bi, X., Yang, Y., Li, H. et al. 2018. Parenting Styles and Parent-Adolescent Relationships: The Mediating Roles of Behavioral Autonomy and Parental Authority. *Frontiers in Psychology*. [online]. 9 (2187), 1-13. [2022-06-20]. Dostupné na: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.02187/full>
- Bowen, M. 1978. *Family Therapy in Clinical Practice*. New York and London: Jason Aronson.
- Bullock, J. R. 1993. Children's Loneliness and Their Relationships with Family and Peers. *Family Relations*, [online]. 42(1), 46-49. [2022-07-15]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/584920>
- Cívítcí, N., Cívítcí, A., Fiyakali, N. 2009. Loneliness and Life Satisfaction in Adolescents with Divorced and Non-Divorced Parents. *Educational Sciences: Theory and Practice*. [online]. 9(2), 513-525. [2022-08-18]. Dostupné na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ847764.pdf>
- Ebesutani, C., Fierstein, M., Viana, A. G. et al. The Role of Loneliness in the Relationship between Anxiety and Depression in Clinical and School-Based Youth. *Psychology in the Schools*. [online]. 52(3), 223-234. [2022-07-15]. Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/record/2015-01351-001>
- Egeland, B., Jacobvitz, D., Papatola, K. 1987. Intergenerational Continuity of Abuse. In Gelles, R., Lancaster, J. *Child Abuse and Neglect: Biosocial Dimensions*. New York: Aldine, 255-276.
- Egeland, B, Jacobvitz, D., Sroufe, L., A. 1988. Breaking the Cycle of Abuse. *Child Development*. [online]. 59(4), 1080-1088. [2022-07-15]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/1130274>
- Gallová, I., Balažová, M. 2015. Empatia rodiča a osamelosť dieťaťa. *E-psychologie*. [online]. 9 (3), 27-39. [2022-07-30]. Dostupné na: https://e-psycholog.eu/pdf/gallova_balazova.pdf
- Garcia, O. F., Fuentes, M. C., Gracia, E. et al. 2020. Parenting Warmth and Strictness across Three Generations: Parenting Styles and Psychosocial Adjustment. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. [online]. 17(20), 1-18. [2022-07-12]. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7602436/>
- Hedstrom, E. 2016. *Parenting Style as a Predictor of Internal and External Behavioural Symptoms in Children* [online]. [2022-06-16]. Dostupné

- na: <https://pdfs.semanticscholar.org/5589/9be90f0aa8d670ff280d1b22fb4d4cf9c34b.pdf>
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. 2009. The Relationship Between Parenting and Delinquency: A Meta-Analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*. [online]. 37(6), 749–775. [2022-06-16]. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2708328/>
- Hovanová, M. 2021. *Rodina ako priestor sociálnej práce*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta.
- Chao, R. K. 2001. Extending Research on the Consequences of Parenting Style for Chinese Americans and European Americans. *Child Development*. [online]. 72(6), 1832–1843. [2022-07-15]. Dostupné na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11768148/>
- Koolhaas, J. M., De Boer, S. F., Buwalda, B. et al., 2017. Social stress models in rodents: Towards enhanced validity. *Neurobiology of Stress*. [online]. 6(3), 104–112. [2022-06-16]. Dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5314414/>
- Kvašňáková, L. 2016. *Vybrané otázky posúdenia životnej situácie ohrozenej rodiny s deťmi v kontexte sociálnoprávnej ochrany*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- Lichner, V. 2018. Prežívanie osamelosti ako prediktor rizikového správania adolescentov. *Fórum sociálnej práce*. [online]. 2(15), 26–39. [2022-07-15]. Dostupné na: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/103337/Vladimir_Lichner_25-39.pdf?sequence=1
- Lim, S., Smith, J. 2008. The Structural Relationships of Parenting Style, Creative Personality, and Loneliness. *Creativity Research Journal*. [online]. 20(4), 412–419. [2022-07-15]. Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/record/2008-18249-008>
- Majumder, A. 2016. The Impact of Parenting Style on Children's Educational Outcomes in the United States. *Journal of Family and Economic Issues*. [online]. 37(1), 1–10. [2022-07-16]. Dostupné na: <https://ideas.repec.org/a/kap/jfamec/v37y2016i1p89-98.html>
- Manniová, J., 2007. Rodičovská autorita a štýly výchovy — činitele ovplyvňujúce výchovu v rodine. *Pedagogická orientace*. [online]. 1(1), 34–44. [2022-07-15]. Dostupné na: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/922>
- Mikulková, M. 2015. *Hlavu vzhůru rodiče!* Praha: Grada Publishing, a. s.
- Montoya-Castilla, I., Prado-Gascó, V., Villanueva-Badenes, L. et al. 2016. Childhood Adjustment: the Effects of Parenting Styles on Mood State. *Acción Psicológica*. [online]. 13(2), 15–30. [2022-07-17]. Dostupné na: https://scielo.isciii.es/pdf/acp/v13n2/en_1578-908X-acp-13-02-00015.pdf
- Mydlíková, E. 2018. *Posudzovanie sociálnej rizikovosti rodiny*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied.
- Pinquart, M. 2017. Associations of Parenting Dimensions and Styles with Externalizing Problems of Children and Adolescents: An Updated Meta-analysis. *Developmental Psychology*. [online]. 53(5), 873–932. [2022-06-25]. Dostupné na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28459276/>
- Popov, L. M., Ilesanmi, R. A. 2015. Parent-Child Relationship: Peculiarities and Outcome. *Review of European Studies*. [online]. 7(5), 253–263. [2022-06-25]. Dostupné na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Parent-Child-Relationship%3A-Peculiarities-and-Popov-Ilesanmi/f1533efd5c3403653c0ac74eb501b85e58ce7bfb>
- Rafiee, S. A. S. Chehreii, 2016. The Relationship between Perceived Parenting Styles and Loneliness in Students. *Canadian Center of Science and Education*. [online]. 9(12), 230–235. [2022-06-19]. Dostupné na: <https://www.ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/61843>
- Roskam, I. 2013. The Transmission of Parenting Behaviour Within the Family: An Empirical Study Across Three Generations. *Psychologica Belgica*. [online]. 53(3), 49–64. [2022-07-15]. Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/record/2013-33505-004>
- Rutter, M., Quinton, D. 1984. Parental psychiatric disorder: Effects on children.

- Psychological Medicine*. [online]. 14(4), 853–880. [2022-06-25]. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/journals/psychological-medicine/article/abs/parental-psychiatric-disorder-effects-on-children/555439E044F28FA5DB9BD133FF89C99F>
- Salavera C., Usán P., Quilez-Robres A. 2022. Exploring the Effect of Parental Styles on Social Skills: The Mediating Role of Affects. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. [online]. 19(6), 3295. [2022-05-17]. Dostupné na: <https://doi.org/10.3390/ijerph19063295>
- Steele, E. H., McKinney, C. 2018. Emerging adult psychological problems and parenting style: Moderation by parent-child relationship quality. *Personality and Individual Differences*. [online]. 41(6), 201–208. [2022-08-20]. Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/record/2018-21017-001>
- Šiňanská, K., Tóthová, L., Žiaková, T. 2018. Radicalization and Extremism as Adolescent Risky Behaviours. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*. [online]. 8(2), 239–245. [2022-09-15]. Dostupné na: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/0802/papers/A_sinanska.pdf
- Taylor, T. K., Biglan, A. 1998. Behavioral Family Interventions for Improving Child-rearing: A Review of the Literature for Clinicians and Policy Makers. *Clinical Child and Family Psychology Review*. [online]. 1(1), 41–60. [2022-08-13]. Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/record/2000-03578-003>
- The Beastess, 2016. Anatomie osamelosti. In: *The Beastess. Osamelost aneb kolik máte přátel na Facebooku*. Praha: Grada, 95–120.
- Tylová, V., H. Kuželová a R. Ptáček, 2014. Emoční a sociální osamelost v etiologii a léčbě duševních poruch. *Česká a slovenská psychiatrie*. [online]. 110(3), 151–157. [2022-08-15]. Dostupné na: http://www.csppsychiatr.cz/dwnld/CSP_2014_3_151_157.pdf
- Výrost, J. a I. Slaměník, 2001. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada.
- Weeks, D. G., Michela, J. L., Peplau, L. A. et al. 1980. Relation between Loneliness and Depression: A Structural Equation Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. [online]. 39(6), 1238–1244. [2022-08-13]. Dostupné na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/7205551/>
- Wilde, L., Swartz, G.H., 2012. Adolescence. In: Hardman J. *Child and Adolescent Development: A South African Socio-cultural Perspective*. Oxford University Press Southern Africa, 203–244.
- Woodcock, J. 2003. The Social Work Assessment of Parenting: An Exploration. *British Journal of Social Work*. [online]. 33(1), 87–106. [2022-07-13]. Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/record/2003-04761-005>
- Yaffe, Y. 2017. Intergenerational transmission of parental authority in second generation of Holocaust survivors in Israel — a pilot study. *Journal of Educational Sciences and Psychology*. [online]. 7(1), 79–92. [2022-05-22]. Dostupné na: [https://www.scirp.org/\(S\(czeh2tfqw2orz553k1w0r45\)\)/reference/referencespapers.aspx?referenceid=2556675](https://www.scirp.org/(S(czeh2tfqw2orz553k1w0r45))/reference/referencespapers.aspx?referenceid=2556675)
- Žiaková, E., 2008. Teoretické vymedzenia. In: ŽIAKOVÁ E. et al. *Osamelosť ako sociálny a psychologický jav*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 9–45.
- Žitniaková Gurgová, B., 2013. Osamelosť a samota ako psychologické fenomény. In: Bariaková, Z., Kubealaková, M. *Literárne variácie samoty a osamelosti*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 246–262.

Soňa Lovašová

Department of social work (Katedra sociálnej práce)
 Faculty of Arts, University of Pavol Jozef Šafárik in Košice
 (Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)
 Šrobárova 2, Košice, 040 59
 ORCID ID 0000-0002-6163-669X

Ladislav Lovaš

Department of social work (Katedra sociálnej práce)
Faculty of Arts, University of Pavol Jozef Šafárik in Košice
(Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)
Šrobárova 2, Košice, 040 59
ORCID ID 0000-0001-8841-1821

Nikola Dzimková

Department of social work (Katedra sociálnej práce)
Faculty of Arts, University of Pavol Jozef Šafárik in Košice
(Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach)
Šrobárova 2, Košice, 040 59

